

bij ieder recht, en zelfs bovenal bij het kerkrecht, dat het voor den bloei van de wetenschap geen goed teeken is, wanneer in de praktische studie van bestaande bepalingen alle heil wordt gezocht. Feitelijk laat men dan ook doorgaans de wetenschap van het kerkrecht voor hetgeen zij is. Wel wordt erkend, althans niet ontkend, dat die wetenschap slechts de toepassing en de slotsom is van andere wetenschappen, en dat er niets in kan worden vastgesteld, zonder dat men tevens eene uitspraak doet op het gebied van exegese, dogmatiek en geschiedenis. Maar aan dat verband laat men zich dan verder bijna in 't geheel niet gelegen liggen; quaestiën die zich voordoen worden in den regel uitgemaakt volgens utiliteit en convenientie; en in de gewone praktijk van het kerkelijk leven heerscht gemeenlijk het goedvinden van den predikant. En bleef het dan nog maar altijd bij onverschilligheid en terzijdestelling, zonder dat ook tegenzin en geringschatting openbaar werd! Maar zelfs daarmede heeft de wetenschap van het kerkrecht niet zelden te strijden. Daar is nu eenmaal eene opvatting van „den geest des Evangelies”, die het met die wetenschap niet goed vinden kan, en die uit een valsch begrip van recht en van liefde, of wel uit een ziekelijk vooruitloopen op hemelsche toestanden, haar alleen nog maar toelaat als een soort van noodzakelijk kwaad. Laat dat kwaad, zoo is dan natuurlijk de slotsom, tot een minimum worden ingekort. Laat het kerkrecht, als het zijn moet, nog worden meêgeteld; maar laat dit er bij op den voorgrond staan: In de Christelijke kerk hoort het eigenlijk niet thuis; wat daar thuis hoort en heerschen moet, dat is niet het recht, maar de liefde; en al moet er ook natuurlijk orde en regel zijn, met de vroomheid heeft die waarlijk toch niet te maken; als maar ieder zich voegt, en des noods wat toegeeft, dan is dat wel het best voor den bloei der kerk.

Als er altijd zoo gedacht en gehandeld was, zou het met de kerk alertreurigst gesteld zijn. Om maar iets te noemen: het zou dan wel nooit gekomen zijn tot de kerkhervorming van de 16^e eeuw. O! ik weet wel: die is niet geboren uit de studie van het kerkrecht. Maar toch ook niet zonder die studie. En als die ontbroken had, zou er wel eene gansche schare van hervormingsgezinden geweest zijn; maar de groote meerderheid zou zich toch ten slotte voor de Roomsche kerk weêr gebogen hebben; en ook waar de reformatie doordrong en stand hield, zou zij zich bepaald hebben tot personen, zonder zich ook tevens uit te strekken tot de kerk. Eer men daartoe kon overgaan, moesten heel wat vragen onderzocht en beantwoord worden. Wat is de kerk? Waaraan is zij te kennen? Wie heeft daarin te zeggen? Hoe behoort het daarin toe te gaan? Wat is de band die haar samenhoudt? Welk is het gezag van